

Игорче ДУНИМАГЛОСКИ
igorche_dunimagloski@hotmail.com

КРАЛОТ ВОЛКАШИН И ДУБРОВНИЧКАТА РЕПУБЛИКА (ДИПЛОМАТСКО-ЕКОНОМСКИ ВРСКИ)

Abstract. – This paper presents an analysis of the economic relations between King Vukašin and the Republic of Dubrovnik, through which new hypotheses are offered regarding their mutual diplomatic ties. In examining the connections between King Vukašin and Dubrovnik, I emphasize that these were two entirely different entities, with distinct systems of governance and different political and economic interests. Vukašin ruled over a typical medieval feudal state, whose political power was grounded in the territorial scope of its borders and the development of its internal economy, which in turn generated military and political strength. Conversely, Dubrovnik functioned primarily as a typical medieval city-state, holding a semi-independent status on the Adriatic coast. Its political power was largely built upon trade relations with neighboring regions and Mediterranean states. The development of trade was of vital importance to Dubrovnik, and it was precisely within this sphere that the majority of relations between Dubrovnik and King Vukašin unfolded. The new hypothesis stems from the charter issued by Vukašin to the people of Dubrovnik on April 5, 1370, confirming their rights within the territory under his authority.

Keywords. – King Vukašin, Kingdom of Prilep, Dubrovnik, Serbian Empire, Dubrovnik merchants, diplomatic and economic relations.

Во процесот на децентрализација и создавање т.н. „држави“ или области управувани од т.н. „обласни господари“¹ на територијата на

¹ Терминот „господар“ во средниот век имал повеќе значења. Под овој термин се подразбира владетелска институција, пред сè на феудален властелин кој владеел самостојно во областите со кои управувал. ЛССВ, Господар, (Р. Михаљчић), 119-120.

Српското царство, особено по смртта на кнезот Воислав, започнало политичкото издигнување на Волкашин (лат. *Volcassinus*).² Волкашин прв пат во изворите се спомнува во месец март 1350 г. како жупан во Прилеп.³ Токму териториите во околината на Прилеп веројатно биле прво-

Додека пак, поимот „обласни господари“ не постои во историските извори. Поимот бил воведен од современите истражувачи за да ги означат крупните феудалци во периодот по опаѓањето на централната власт. Тие вообичаено самостојно управувале не само во својата баштина, туку ја наметнувале сопствената власт и на соседните територии и на тие области им давале атрибути на „држава“.

² Византискиот автор Л. Халкокондил (XV век) дава мошне рани податоци за браќата Волкашин и Углеша. Според него, едниот од браќата бил пехарник (гр. „οινοχοος“), а другиот коњушар (гр. „ιπποκομος“) на дворот на цар Душан. Laonicus Chalcondyles, ed. Bekker (Bonn, 1843), 28; Според М. Орбин, Краљевство Словена, 49-50, татко на Волкашин и Углеша бил некој сиромашен властелин по име Мрњава (лат. *Margnava*) од Ливно, кој подоцна живеел кај Благоја на р. Неретва. Во одреден период царот Душан ги повикал на својот двор; Според хрониката на манастирот Св. Зограф на Св. Гора, Волкашин бил по потекло од селото Опанак кај Омиш. (М. Орбин, Краљевство Словена, Зрењанин, 49-50; Г. Острогорски, Серска област после Душановите смрти, 7-8; К. Јиречек, Историја Срба I, 240-243; Б. Ферјанчић, Деспоти, 171-173; Б. Тошић, Требињска област, 85; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 101-122). Според К. Ациевски, Пелагонија, 209, Волкашин имал уште едно име: Димитрија.

За потеклото на презимето Мрњавчевиќи види: Л. Мирковић, Мрњавчевићи, Старинара Орган археолошког друштва у Београду III, 11-41, Београд, 1925, 11-41; В. Ђоровића, Прилози за К.Ј.И.Ф. VI, 133-137. С. Рудић, О првом помену презимена Мрњавчевић, Историјски часопис XLVIII, 89-95. За именувањето на Волкашин и Углеша со презимето Мрњавчевиќи види: Б. Ристовска-Јосифовска, За именувањата на Мрњавчевици во македонската и во српската традиција и историографија (споредбен аспект), Филолошки студии II, 2007, 76. Авторката се чини со право предлага при именување на Волкашин и Углеша да се користи формата „синови на Мрњава“ или Мрњавчеви и Мрњавови синови. Кога станува збор за означување на нивната фамилија би требало да се употребува името Мрњавчевици. За други гледишта во науката види: С. Рудић, О првом помену презимена Мрњавчевић, ИЧ XLVIII, 89-95; B.S. Banović, *Oko Kraljevića Marka i godine njegova rođenja*, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, 42, 24; Р. Михаљчић, Владарске титуле обласних господара. Прилог владарској идеологији у старијој српској прошлости, 252-258.

³ Љ. Стојановић, Записи I, бр. 97, 37; Требникот во кој се спомнува жупанот Волкашин бил завршен на 26 март 1351 г. (ВИИНЈ VI, 498 бел.: 446; М. Бошкоски, Хронологија на добивањето на деспотска титула на Волкашин. ГИНИ, XLVI/I, Скопје 2002, 70); К. Јиречек, Историја Срба I, 240; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 101; Х. Матанов, Југозападните бугарски земи през XIV век, 41, смета дека Волкашин уште од средината на четириесетите година на XIV век ги управувал териториите од Прилеп до Скопје; К. Ациевски, Пелагонија, 213, не се согласува со мислењето на Х. Матанов и смета дека претпоставката била избрзана.

битните области со кои управувал Волкашин. На север од Прилеп, Волкашин како свое завештание ја подигнал црквата Св. Димитрија во с. Сушица, јужно од Скопје.⁴ Познато е дека по смртта на царот Душан (1355), веројатно на повик од царицата Елена, Волкашин дошол и престојувал на дворот на царот Урош. Потврда на таквото сознание посредно добиваме од повелбата што ја издал Урош во 1357 г. за градот Котор, каде меѓу сведоците се наведува и извесен челник Волкашин (лат. *zeonich Vucasin*).⁵ веројатно синот на Мрњава. Во меѓувреме се претпоставува дека се одвивал процес на територијално проширување на волкашиновите владенија во соседните територии и наметнување на негова врховна власт над дел од соседите.⁶ Не постои можност попрецизно да се определат границите на областите со кои управувал Волкашин пред средината на шеесеттите години на XIV век. Во историографијата постојат неколку обиди барем приближно да се определат областите со кои управувал Волкашин пред неговото крунисување за крал.⁷

⁴ А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 158-159, бел.: 871 претпоставува дека, можеби таму е роден Марко, каде што го минал своето детство. Според ктиторскиот натпис во с. Сушица, јужно од Скопје од 1344/5 г. Волкашин ја започнал изградбата на своето завештание, црквата Св. Димитрија, позната како Марков манастир.

Ктиторскиот натпис го објавиле: Н. Н. Никулска, За ктиторската композиција и натписот во Марковиот манастир-село Суштица, Скопје. ГИНИ XV/II, 225-238; Истата, Марковиот манастир-монумент како документ низ историјата, Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија, I, 405-406; Ц. Грозданов-Г. Суботић, Црква светог Ђорѓа у Речици код Охрида, Зограф, XII, 73-74.

⁵ К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 360, бел.: 50; Л. Мирковић, Мрњавчевићи, 12; Ђорђевић, Поменик светогорског протата с краја XIV века, ЗРВИ XX, 157; К. Ациевски, Пелагонија, 214.

Р. Михаљчић, Крај српског царства, 103.

⁶ М. Бошкоски, Хронологија на добивањето на деспотска титула на Волкашин. ГИНИ, XLVI/I, 69-81; К. Ациевски, Пелагонија, 211-213; А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 160.

⁷ Требникот во кој се спомнува жупанот Волкашин бил завршен на 26 март 1351 г. (ВИ-ИНЈ VI, 498 бел.: 446; М. Бошкоски, Хронологија на добивањето на деспотска титула на Волкашин. ГИНИ, XLVI/I, 70) Според К. Ациевски, Пелагонија, 211, Требеникот бил напишан во манастирот Трескавец. Во продолжение со голема веројатност се смета дека Волкашин ги управувал териториите северно од Пелагонија, помеѓу Прилеп и Скопје, а најверојатно и со Велес, бидејќи патот кон Скопје врвел преку Велес по десниот брег на р. Вардар. А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 160, бел.: 884 смета дека патот од Прилеп до Скопје можел да оди и по р. Треска. Во продолжение, А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 160-161, презентира уште еден податок значаен за одредување на територијата на Волкашин, содржан во Троношкиот летопис каде што се наведува дека Душан при крунисувањето за цар

Политичкото издигнувањето на Волкашин, според Р. Михаљчиќ најмногу дошло до израз за време на преговорите за склучување мир помеѓу градот Дубровник и кнезот Воислав Воиновиќ во 1361 година. Имено се претпоставува дека како предводник на едно пратеништво, испратено од страна на царот Урош, во Дубровник бил Марко, веројатно синот на Волкашин.⁸ Пратеништвото пристигнало во Дубровник во јуни 1361 година. Големiot совет донел одлука на 29 јуни 1361 г. со која ги овластил кнезот и Малиот совет да му одговорат на српското пратеништво со тоа што треба да се испратат писма до царицата Елена, до Волкашин и до други лица за кои би се предвидело дека би придонеле за успех во преговорите. Инаку во контекст на преговорите за склучување мир Волкашин се спомнува уште неколку пати. Сенатот во Дубровник на 28 април 1362 г. едногласно одлучил повторно да им бидат испратени писма на царот Урош, царица Елена, дворските великодостојници (можеби и на Волкашин) и на српскиот патријарх.⁹ Потоа, на 19 мај 1362 г. Сенатот во Дубровник донел нова одлука да испрати пратеништво предводено од Радослав Чимбиќ (лат. *Radosclavum Ćimbich*) кај Волкашин и царицата Елена. Следниот ден на 20 мај на состанок било расправано за конкретните потреби на пратеништвото кое требало да тргне во дипломатска мисија.¹⁰ Во овој дел нема повторно да се задржуваме на текот на преговорите, бидејќи тие настани беа детално презентирани во делот за односите помеѓу кнезот Воислав Воиновиќ и Дубровник. За потсетување конечниот договорот за мир бил склучен на 22 август 1362 г. во Оногшт, а влијанието на Волкашин во настаните било значително имајќи ги предвид постапките на дубровниките власти кога директно му се обраќале за помош. Широко прифатен став во науката е дека издигнувањето на браќата Волкашин и Углеша било едновременно и координирано. Имено преку склучување на династички бракови и други методи тие до средината на шеесетите години на XIV век успеале да ја зголемат својата моќ и влијание и надвор од областите со кои директно управувале. Имено се работи за склучување на бракови главно со српски влас-

го направил Волкашин „архимашиломъ, егоже поставилъ во Прилеп? влад?ти Дакѣ и Македонѣю”. Овој податок не бил потвреден во други извори и останува да се прифати или отфрли од истражувачите.

⁸ Р. Михаљчиќ, *Крај српског царства*, 103.

⁹ *Monumenta Ragusina*, III, 100; К. Жиречек, *Зборник I*, Српски цар Урош, 359-362; Л. Мирковиќ, *Мрњавчевићи*, 62-63; Г. Острогорски, *Серска област*, 8; Р. Михаљчиќ, *Крај српског царства*, 51.

¹⁰ *Monumenta Ragusina*, III, 192-193.

телински семејства кои извршувале високи управни функции на просторот на Македонија. Познато е дека Јован Углеша бил во брак со Елена, ќерка на кесарот Воинха, намесник на градот Драма.¹¹ Сестрата на Волкашин и Углеша, Елена била сопруга на Никола Радохна, син на севастократорот Бранко Младеновиќ, управител на Охрид.¹² Оливера, ќерката на Волкашин, била сопруга на Ѓураѓ Балшиќ од Зета,¹³ Марко, синот на Волкашин, бил зет на властелинот Радослав Хлапен, намесник во јужните делови на Македонија.¹⁴ Според Р. Михаљчиќ до 1363 г. феудалната област на Волкашин се уште не го достигнала својот најголем обем.¹⁵ На тоа прашање поопстојно се осврнуваме во продолжение.

На 20 јануари 1364 г. година дубровнчките власти донеле одлука да го испратат Јанке Менчетиќ (лат. *Jacobus Menço*) кај Волкашин и кај Балшиќите, без притоа да го спомнат царот Урош.¹⁶ Пратеништвото имало за цел да влијае врз Волкашин и Балшиќите за отворање на патиштата во Зета. Бидејќи Волкашин имал добри односи со Балшиќите, дубровчаните очекувале патиштата да бидат отворени за слободна трговија во Зета и кон внатрешноста во Србија.¹⁷

¹¹ М. Орбини, *Краљевство Словена*, 43; Г. Острогорски, *Серска област*, 16; Р. Михаљчиќ, *Крај српског царства*, 84; Х. Матанов, *Југозападните бугарски земи през XIV век*, 77; К. Ациевски, *Пелагонија*, 217; С. Ѓирковић, *Област кесара Војихне*, ЗРВИ XXXIV, 175-184.

¹² М. Ивановић, *Натпис младог краља Марка са цркве Св. Недеље у Призрену*, Зограф II, 161-169; И. Ѓурић, *Поменик светогорског протата с краја XIV века*, ЗРВИ XX, 157 бел.: 80; Х. Матанов, *Југозападните бугарски земи през XIV век*, 77; Ц. Грозданов, *Охридско сликарство*, 17; К. Ациевски, *Пелагонија*, 217-218; П. Драгојевић, *Баштински посједи српских обласних господара*, *Дани српског духовног преображења XXII*, Научни скуп скуп Деспотовац-Манасија, 22-24 август 2014, *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности VI*, Деспотовац 2015, 145-149.

¹³ М. Орбин, 51; Р. Михаљчиќ, *Крај српског царства*, 84; И. Ѓурић, *Поменик*, 157; Л. Мирковић, *Мрњавчевићи*, 18, 26; И. Божић, *Зета и Мрњавчевићи*, *Прилози КЈИФ XLII/1-4*, 22; К. Јиречек, *Историја Срба I*, 248, бел.: 63; С. Ѓирковић, *Историја Црне Горе*, II/2, 56; К. Ациевски, *Пелагонија*, 218; А. Atanasovski, *Makedonija i Crna Gora u srednjem vijeku*, *Matica br. 65 godina XVII*, *Časopis za društvena pitanja nauku i kulturu*, Cetinje-Podgorica, 2016, 305.

¹⁴ Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи I*, бр.189, 58-59; Р. Михаљчиќ, *Крај српског царства*, 84; Л. Мирковић, *Мрњавчевићи*, 28; К. Ациевски, *Пелагонија*, 218.

¹⁵ Р. Михаљчиќ, *Крај српског царства*, 62.

¹⁶ *Monumenta Ragusina*, IV 4-5; К. Јиречек, *Зборник I*, *Српски цар Урош*, 366, бел.: 71; К. Ациевски, *Пелагонија*, 219.

¹⁷ К. Јиречек, *Зборник I*, *Српски цар Урош*, 366, бел.: 71, смета дека дубровчаните му се обратиле директно на Волкашин, без да се спомне Урош, бидејќи на српскиот двор

Се претпоставува дека пред добивањето на кралската круна, Волкашин во периодот од месец јануари 1364 г. до месец септември 1365 г., пред воспоставувањето на совладетелските односи со Урош, добил деспотска титула.¹⁸ Всушност во науката се уште стои отворено прашањето околу датумот на крунисување на Волкашин за крал. Приближен период за прогласување на Волкашин за крал може да се определи периодот од јануари 1364 г., кога во дубровничките документи Волкашин за последен пат се спомнува без титула,¹⁹ до јануари 1366 г. кога ја издал својата прва повелба со кралска титула во Скопје.²⁰ Г. Острогорски се обидел да ја определи точната хронологија, односно датумот на крунисување на Волкашин за крал. Авторот се определил за месец август или септември 1365 г., кога едновременно неговиот брат Углеша ја добил титулата деспот, инаку споменат во повелбата на византискиот императорот Јован V Палеолог. Таквото мислење е поврзано со византиската традиција на добивање на владетелско достоинство.²¹ Еден значителен дел од истражувачите го прифаќаат мислењето на Г. Острогорски, дека Волкашин бил крунисан за крал во август или септември 1365 г.,²² а друг дел сметаат дека крунисувањето на Волкашин се случило пред август-септември 1365 г.²³ Доколку го прифатиме мислењето на Г. Острогорски, сметаме дека

Волкашин бил единствена одлучувачка личност. Додека пак Р. Михаљчић, Крај српског царства, 84, не го прифаќа толкувањето на К. Јиречек и смета дека дубровчаните му се обратиле на Волкашин бидејќи тој бил „пријател” и сојузник со Балшиќите. Според мене без разлика дали и колку Волкашин бил единствена одлучувачка личност на дворот на Урош или не, дубровчаните како вешти и прагматични дипломати во тој период процениле дека Волкашин ќе придонесе за остварување на нивните економски интереси на територијата на Српското царство и поради тоа одлучиле да му се обратат директно него.

¹⁸ Г. Острогорски, Серска област 11-12; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 95.

¹⁹ *Monumenta Ragusina* IV, 4-6; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 93-95.

²⁰ С. Новаковић, Законски споменици, 508-509; А. Соловјев, Одбрани споменици, 167-169; С. Ђирковић, Повеља краља Вукашина властелину Новаку Мрасоровићу, ССА I, 99-102.

²¹ Г. Острогорски, Серска област, 12. Ставот на Г. Острогорски го прифатиле: Р. Михаљчић, Крај српског царства, 95, ИСН I (Р. Михаљчић), 586; К. Аџиевски, Пелагонија, 221-222.

²² Р. Михаљчић, Крај српског царства, 93-95; ИСН I (Р. Михаљчић), 586-587; К. Аџиевски, Пелагонија, 222.

²³ Х. Матанов, Југозападните бугарски земи през XIV век, 80; А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 167-169, смета дека спомнувањето на Волкашин без кралската титула во месец јануари 1364 г. можеби било поради признавањето на унгарската врховна власт од страна на дубровчаните, па поради тоа ги мешале титулите. По-

предложената хронологија би требало да претрпи одредени измени. Имено според надгробниот натпис на Елена, сестрата на Волкашин и Углеша, Углеша е наведен со деспотска титула. Според последните истражувања натписот е датиран во есента 1364 г.²⁴ Доколку крунисувањето на Волкашин и титулирањето на Углеша за деспот се случило едновременно тогаш веројатно наведените настани се случиле барем една година порано од 1365 г.²⁵ Со добивањето на кралската круна Волкашин ведно станал совладетел на царот Урош и негов формален наследник.²⁶

тоа надоврзувајќи се на гледиштето на Х. Матанов, кој брз основа на заедничките монети на Елена и Волкашин смета дека тие биле ковани во период од 1360/61 до август 1365 г. кога Елена го напуштила Сер. Во продолжение, А. Атанасовски смета дека не треба целосно да се отфрли ставот на Х. Матанов, дека Волкашин добил кралска титула во периодот од 1360/61 г. до месец август 1365 г., бидејќи, заедничкото ковање на монети значело дека Волкашин се издигнал за крал, токму со нејзина поддршка. К. Аџиевски, Пелагонија, 222, бел.: 51 утврдил дека во дубровничките документи, по месец јануари 1362 г. Волкашин редовно бил наведен со кралска титула, без разлика дали биле во прашање протоколите на Советите или преписка.

²⁴ Г. Суботић-С. Кисас, Надгробни натпис Јелене, 161-181; Х. Матанов, Југозападните български земи през XIV век, 81; К. Аџиевски, Пелагонија, 222.

²⁵ Доколку се прифати хронологијата според Г. Острогорски крунисувањето на Волкашин веројатно се случило една година порано, односно 1364 г. Според Б. Ферјанчић, Деспоти, 172; К. Аџиевски, Пелагонија, 222, друга претпоставка е дека Углеша ја добил титулата деспот, пред крунисувањето на Волкашин за крал.

²⁶ М. Орбин, Краљество словена, 44, Волкашин не бил узурпатор на кралската круна. Во историографијата како доказ за постоење на совладетелство помеѓу царот Урош и кралот Волкашин се сметаа ковањето на заеднички монети види: Р. Мартић, Студије из српске Нумизматике, Српска академија наука, Посебна издања књ. CCLIX, Одељење друштвених наука књ. XX, 87-88; С. Димитријевић, Нове врсте српског средњовековног новца, Старинар, Археолошког института Српске академије наука, IX-X, 51-159; В. Ивановић, Новчарство средњовековне Србије, 263-266; М. Ђеранџић, Д. Рашковић, Српски средњовековни новац у Народном музеју Крушевац, Нумизматичар бр.24/25/2001-2002, Народни музеј у Београду Српско нумизматичко друштво, 209-210; В. Црноглавац, Српски средњовековни новац у Народном музеју и Нишу, Нумизматичар 29, Народни Музеј Ниш, 338, 359-362; С. Спасић, Српски средњовековни Новац, Народни Музеј Краљево, 39-40. Фреската каде што се претставени заедно види: С. Радојчић, Портрети српских владара у средњем веку, 61-62. Во жупата Славиште Влатко Паскач ја изградил црквата Св. Никола во Псача. Црквата била живописана во период 1365 до 1371 г. Влатко бил претставен како севастократор. Титулата веројатно ја добил од Урош, кога Волкашин станал крал (Б. Ферјанчић, Севастократори и кесари у српском царству, ЗФФ XI/1, 255-269; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 75). Според Р. Михаљчић, Крај српског царства, 75, Влатко Паскач ја признавал врховната власт на Урош и Волкашин, веро-

По крунисувањето за крал Волкашин успеал да ја наметне својата власт на поголем простор и да ги прошири своите владенија. Власта на Волкашин се протегала над пространи територии во Македонија и на Косово. Во територијата на „кралството“ на Волкашин биле вклучени областите на југ од Прилеп до Костур и Воден (без градовите Солун и Бер), а западната граница врвела од Преспа, Охрид,²⁷ Кичево и Дебар. Потоа од Скопје²⁸ преку областа Полог²⁹ на север до Призрен, Приштина и Но-

јатно до крајот на заедничкото владеење. За заедничкото пратеништво во Дубровник види: Monumenta Ragusina IV, 68, 69, 71, 72; М. Орбини, 54. Општа литература за совладетелството види: М. Благојевић, Савладарство у српским земљама после смрти цара Уроша, ЗРВИ XXI, 183-184; Б. Ферјанчић, Савладарство у доба Палеолога, ЗРВИ XXIV-XXV, 307-384.

²⁷ Некаде околу 1365 г. Охрид и Охридско ја признавале власта на кралот Волкашин. Г. Суботић-С. Кисас, Надгробни натписи, 176; Ц. Грозданов, Охрид и Охридската архиепископија, 174; Т. Томовски, Охрид до крајот на XIV век, Зборник на трудови посебно издание по повод 10-годишнината од основањето на музејот, посветено на XII меѓународен конгрес на Византолозите, Народен музеј во Охрид, 14; Б. Панов, Средовековна Македонија том III, 800-809; Истиот, Охрид и Охридската област во XIII-XIV век, ГЗФЗФ, IV, 43-50; А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 175; Т. Филиповски, Охрид у време краљева Вукашина и Марка (1365-1395), Зборник радова са меѓународног научног скупа одржаног од 15. До 17. Септембра 2017. године у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног), 296-297.

²⁸ Волкашин започнал со изградба на манастирот Св. Димитриј, 10 км јужно од Скопје, а го завршил Марко. Од своја страна Андријаш, брат на Марко, го подигнал манастирот Св. Андреа на р. Треска. Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи, I, 54, 58; В. Марковић, Православно монаштво и манастири у средновековној Србији, 215-217; Л. Мирковић, Мрњавчевићи, 18, 35-36; М. Пурковић, Попис села у средновековној Србији, Годишњак Скопског филозофског факултета IV, 1939-1940, 70, 80, 86, 96, 108, 114, 118, 128; Ј. Трифуновски, За средновековните села на манастирот Св. Андреја крај Треска, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, Историско-филолошки оддел, кн. IV, № 2, 3-16; Н. Ношпал-Никуљска, Прилог за манастирот Св. Андреја на р. Треска-на брегот на езерото Матка, Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија, I, 387-400).

²⁹ За областа Полог под власт на кралот Волкашин види: К. Аџиевски, Пелагонија, 227; Б. Панов, Охрид и кралството на Волкашин и Марко, Кралот Марко во историјата и во традицијата (Прилози од одржаниот научен собир одржан по повод 600-годишнината од смртта на кралот Марко, Прилеп, 23-25 јуни 1995 г.), 46-47; Истиот, Историја на македонскиот народ, том I: Македонија од праисториското време до потпаѓањето под турска власт (1371 г.), 544-545; М. Спремић, Прекинут успон-српске земље у позном средњем веку, 127-129; М. Динић, Област Бранковића, Прилози за КИФ, XXV/1-2, 5; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 79; М. Шуица, О кесару Гр-

во Брдо.³⁰ Источната граница не може точно да се утврди бидејќи дел од тие области биле под власта на неговиот брат Углеша.³¹ Највидни личности во тој период во источна Македонија се сметале Влатко Паскач и Никола Стањевиќ кои имале променлив статус додека управувале со своите области.³²

Покрај тоа што власта во т.н. „Серска држава“ ја имал Углеша од околу 1365 г., Р. Михаљчиќ смета дека пред повлекувањето на Елена од Сер, не било можно да се формира единство помеѓу териториите на бра-

гуру, ЗРВИ XXXIV, 172; Б. Петровски, Полог во средниот век (VI-XIV век), (докторска дисертација, 2006), 67-78.

³⁰ М. Орбин, Краљевство Словена, 45. За власта на Волкашин во Приштина. Д. Ковачевиќ-Којић, Приштина у средњем вијеку, ИЧ XXII, 45-74.

³¹ Р. Михаљчиќ, Крај српског царства, 94-97 смета дека не постоела граница помеѓу областите со кои управувале браќата.

³² В. Марковић, Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији, 215-217; Л. Мирковић, Мрњавчевићи, 18, 35-36; М. Пурковић, Попис села у средњовековној Србији, Годишњак Скопског филозофског факултета IV, 1939-1940, 70, 80, 86, 96, 108, 114, 118, 128; Ј. Трифуноски, За средновековните села на манастирот Св. Андреја крај Треска, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, Историско-филолошки оддел, кн. IV, № 2, 3-16; Н. Ношпал-Никуљска, Прилог за манастирот Св. Андреја на р. Треска-на брегот на езерото Матка, Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија, I, 387-400. Со жупата Славиште управувал севастократорот Влатко Паскач. Црквата Св. Никола во селото Псача со околните села кон крајот на владеењето на Душан им ги приложил на манастирот во Хиландар. (С. Мишић, Хрисовуља цара Стефана Душана о поклањању цркве Светог Николе у Псачи манастиру Хиландару, ССА IV, 135-149). Во областите на Влатко Паскач биле рудниците Злетово и Кратово. Тој ги преселил рударите од Злетово во Славиште (А. Соловјев, Одбрани споменици српског права права од XII до краја XV века, 157). За владеењето на Влатко Паскач види: V. Petković, Portreti iz Psače, Narodna starina XX, 202-203; Б. Радојичић, Севастократор Влатко и негов новац, Старица XIII, 71-74; Б. Ферјанчић, Севастократори и кесари у српском царству, ЗФФ XI/1, 261-262; Ј. Трифуноски, Где се налазио град Славиште? Гласник Српског географског друштва LVI/1, 105-108. За владеењето на Никола Стањевиќ со Струмица, Штип и Демир Капија види: А. Соловјев, Кончански практик, ЗРВИ III, 83-108; С. Бојанин, Повеља цара Стефана Уроша којом потврђује дар великог војводе Николе Стањевића манастиру Хиландару, ССА I, 103-115; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 76-78, 98-99. А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 140-146. Никола Стањевиќ уште од времето Душан управувал со Штип, Брегалница и Струмица. Тој бил ктитор на црквата Св. Стефан во Конче. Во мај 1366 г. по барање на Никола, царот Урош ја потврдил даровницата на Никола, црквата во Конче заедно со повеќе од 40 села за манастирот во Хиландар. Никола бил потиснат од политичката сцена во првите години од со-владетелството на Урош и Волкашин. Неговите области ги управувале Волкашин и Марко.

ката Волкашин и Углеша, а повлекувањето на Царицата се случило во втората половина на шеесетите години на XIV век (во 1367 г.).³³ Од расположливите изворни податоци не постои можност целосно да се дефинираат внатрешните односи во српската држава во периодот на политичкото издугнување на Волкашин и Углеша. За царот Урош во посочениот период се знае дека на 11 март 1365 г. во Приштина издал повелба со која ги потврдил даровите на синовите на севастократорот Бранко Младеновиќ од Охрид. Имено неговите синови, Вук и Гргур семејните имоти помеѓу Приштина и Призрен му ги подариле на манастирот Хиландар.³⁴ Потврдувањето на имоти со издавање значело дека врховната власт на Урош се уште формално се почитувала во овие простори, но неговата власт постепено била истисната од областите кои својата власт ја наметнувале Волкашин и Углеша.

Односите помеѓу кралот Волкашин и Дубровничката Република не можеме да ги следиме во континуитет. На 3 јуни 1366 г. се бележи една одлука на Сенатот во Дубровник. Според одлуката на Сенатот, Волкашин за прв пат бил наведен со титулата крал. Сенатот одлучил да му биде одговорено писмено на „рашкиот господар крал Волкашин“ (лат., ...domino regi Rassie Volchassino),³⁵ но не се дознава ништо повеќе за нивните меѓусебни односи.

На 4 октомври 1366 г. дубровчаните му го исплатиле Стонскиот приход на монахот Серапион од манастирот Св. Архангели, кај Призрен, откако монахот на дубровничките власти им го покажал писмото издадено од царот Урош. Бидејќи кон крајот на октомври бил крајниот рок за исплата на „Светодимитарскиот приход,“ на 26 октомври 1366 г. во Дубровник пристигнал пратеник на Гоислава, вдовицата на кнезот Воислав. Притоа пратеникот им го предочил овластувањето издадено од

³³ Р. Михаљчић, Крај српског царства, 62.

³⁴ Monumenta serbica, 171-173; С. Новаковић, Законски споменици, 441-444; Р. Михаљчић, Хрисовуља цара Уроша манастиру Хиландару о дару калђеру Романа, ССА V, 152-160; Р. Михаљчић, И. Шпадијер, Слово браће Бранковића манастиру Хиландару, ССА VI, 140-142; С. Бојанин, Повеља Вука Бранковића о даровању Скопског манастира Светог Георгија манастиру Хиландару ССА VIII, 119-120; К. Јиречек, Историја Срба I, 244; Г. Суботић-И. Кисас, Надгробни натпис Јелене, сестре деспота Јована Углеше, на Маникејској горе, ЗРВИ XVI, 167; М. Спремић, Прекинут успон-српске земље у позном средњемвеку, 128-129, 422-425; А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 162-163; М. Шуица, Вук Бранковић: славни и велможни господин, 30-31, 37; Т. Филиппоски, Охрид у време краљева Вукашина и Марка (1365-1395), 293.

³⁵ Monumenta Ragusina IV, 94; К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 368, бел.: 77.

Урош по што дубровничките власти му го исплатиле данокот во висина од 2000 перпери. Меѓутоа кон средината на ноември 1366 година во Дубровник било испратено заедничко пратеништво составено од одделни пратеници на Урош и Волкашин за подигнување на „Светодимитарскиот приход.“³⁶ Иако во Дубровник било испратено едно заедничко пратеништво, дубровчаните сепак правеле разлика меѓу членовите-пратеници на Волкашин и оние на Урош. На 16 ноември 1366 г. на седница на Сенатот било расправано одделно за барањето на делот од пратеништвото на Волкашин и едногласно било одлучено да му се одговори на „domino regi Sclavonie secundum quod fuit arrenatum supa facto tribute“ („вториот господар на кралството Славонија за оној што беше направен најголем трибут“).³⁷ Потоа за неколку дена, на 23 ноември 1366 г., Сенатот одделно расправал за барањето на делот од пратеништвото на Урош и исто така едногласно било одлучено да му се одговори на пратеникот на „domini imperatoris Sclavoniae.“³⁸ („господин император на Славонија“) Содржината на одговорите до пратеништвата не е позната и единствено може да се заклучи дека заедничкото пратеништво во Дубровник не го добило „Светодимитарскиот приход“ бидејќи данокот веќе бил исплатен на Гоислава.³⁹ Во врска со барањето на ова заедничко пратеништво се поставува прашањето: зошто царот Урош и кралот Волкашин испратиле пратеници во Дубровник за подигнување на „Светодимитарскиот приход“, кога веќе претходно, во октомври, Гоислава го подигнала истиот данок, притоа доставувајќи валидно овластување од Урош?!⁴⁰ Ваквиот потег на Урош и Волкашин еден дел од истражувачите го објаснуваат со тешката економска положба во која се нашол Урош, па се обидел доколку се уште не бил подигнат данокот да го подигне. Во науката постои и поинакво објаснување за потегот на Урош и Волкашин. Имено причината за ваквата појава се препознава желбата на Волкашин, како најмоќен властелин во Српското царство, совладетел и легитимен наследник на царот Урош да пројави право барем на дел од „Светодимитарскиот приход.“⁴¹

³⁶ Monumenta Ragusina IV, 68, 69, 71, 72; М. Орбин, Краљевство словена, 54; Г. Острогорски, Серска област, 9-11; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 91.

³⁷ Monumenta Ragusina IV, 68-69.

³⁸ Исто, 70-71.

³⁹ К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 368; К. Аџиевски, Пелагонија, 226. По барање на Урош дубровчаните им подариле 200 дукати на пратениците на Урош, додека пак членовите на двете пратеништва добиле по 10 перпери.

⁴⁰ Monumenta Ragusina IV, 69.

⁴¹ Х. Матанов, Југозападните български земи през XIV век, 83, смета дека немало заедничко пратеништво, туку, само кралот Волкашин испратил пратеништво кое било

Кон крајот на ноември 1366 г., Малиот совет одлучил да избере пратеници кои требало да остварат одделни средби со српскиот цар и крал, но недостасуваат повеќе податоци за причините за ваквата дипломатска активност.⁴² Следната година, во јуни 1367 г. сочуван е уште еден податок за односите помеѓу дубровчаните и Волкашин. Значајно да се потенцира дека се работи за самостојното писмено обраќање на кралот Волкашин до дубровчаните без притоа да го спомне царот Урош. Сенатот во Дубровник одлучил писмено да му одговори на кралот Волкашин.⁴³ Меѓутоа повторно недостасуваат подетални податоци за содржината на ваквата кореспонденција.

Според известувањето на М. Орбин, како што погоре напomenавме, во 1369 г. била формирана коалиција составена од Урош, кнезот Лазар и жупанот Никола Алтомановиќ против онаа на кралот Волкашин, деспот Угleshа и Балшиките.⁴⁴ За поделбата што настанала помеѓу „бароните на Рашка“ сочувани се одредени податоци и кај дубровчаните.⁴⁵ Меѓутоа освен податокот на Орбин за победата на коалицијата предводена од Волкашин, не се сочувани дополнителни изворни податоци за исходот од меѓусебниот судир. Дел од истражувачите, врз основа на известувањето на М. Орбин, кој наведува само дека битката се одиграла во 1369 г. сметаат дека сојузот против Волкашин, Угleshа и Балшиките бил формиран во кон крајот на 1369 г.⁴⁶ Ваквото датирање се определува повторно врз основа на едно друго известување на М. Орбин според кое Волкашин одржувал добри односи со Дубровник освен во 1369 г. кога се „разлутил“ на нив поради Урош.⁴⁷

Сочувано е писмо издадено од дубровничките власти на 20 декември 1369 г. испратено до дубровчаните Јако Соркочевиќ (лат. Jacobus

испратено и во име на Урош. К. Ациевски го отфрлил ваквиот став, бидејќи, дубровничаните направиле јасна дистинкција меѓу пратеништвото на царот и кралот.

⁴² Monumenta Ragusina IV, 72.

⁴³ Исто, 94; К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 367-368, бел.: 77; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 156, 122; А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 176.

⁴⁴ М. Орбин, Краљество Словена, 53, коментари: С. Ѓирковић: 313.

⁴⁵ Ј. Тадић, Писма и упутства, 209-215.

⁴⁶ Monumenta Ragusina IV, 127-128; М. Орбин, Краљество словена, 53, коментари: С. Ѓирковић: 313; Х. Матанов, Југозападните български земи през XIV век, 89; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 118-121, 124, 153-154; А. Атанасовски, Македонија во XIV век, 178.

⁴⁷ М. Орбин, Краљество словена, 53.

de Sorgo)⁴⁸ и Михаел Бобалевиќ кои престојувале во Призрен и требало да се сретнат со Волкашин за да ги подобрат односите со кралот.⁴⁹ Во продолжение се обидуваме да направиме реконструкција на настаните кои довеле до чинот на издавање на повелбата на Волкашин за дубровчаните на 5 април 1370 г. во Брод, Порече.⁵⁰ Се смета дека по судирот во Косово и победата на Волкашин и неговите сојузници, политичката моќ и влијанието на царот Урош значително било намалено.⁵¹ Токму ваквите податоци се толкуваат во прилог на самостојниот статус на Волкашин како и неговиот надреден однос во однос на Урош.⁵² Имено пред издавањето на повелбата, а по битката на Косово дубровничките власти на 20 декември 1369 г. испратиле писмо до дубровничките пратениците кои требало да се сретнат со кралот Волкашин.⁵³ Писмото било испрате-

⁴⁸ Дубровнички властелин и трговец, се занимавал со трговија со сол. После мисијата кај Волкашин, ја зел под закуп царината на пазарот во Призрен. Подоцна, бил избран за кнез во Дубровник. И. Манкен, Дубровачки патрицијат у XIV веку, 415-416, 422-423.

⁴⁹ Monumenta Ragusina IV, 114-115; J. Тадић, Писма и упутства, 201. М. Орбини, Краљевство Словена, 53, коментари: С. Ѓирковић: 314; А. Николов, В. Гюзелев, Е. Костова, П. Данова, С. Хинковски, Дубровнички документи за историјата на Бугарија и Бугарите през XIII-XV век том I (1230-1403 г.), 138; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 124; К. Аџиевски, Пелагонија, 235.

⁵⁰ Споменици српски, 76-77, бр. 62; Monumenta Serbica, 179-181, бр. 167; Законски споменици, 191-192; Повеље и писма I-1, 116-117, бр. 122; С. Ѓирковић, Повеља краља Вукашина Дубровнику којом потврђује повеље ранијх српских владара, ССА IV, 163-164. Литература: К. Јиречек, Историја Срба I, 244; Истиот, Зборник I, Српски цар Урош, 371.

⁵¹ Р. Михаљчић, Крај српског царства, 153, смета дека Мрњавчевиќи биле на праг да ја обноват српската држава со нова династија. Според С. Ѓирковиќ повелбата сведочи дека Волкашин во втората половина на 1369 г. станал, барем за кратко време, единствен владетел и поради тоа, дубровчаните му се обратиле за потврдување на трговските права.

⁵² С. Ѓирковић, Повеља краља Вукашина Дубровнику којом потврђује повеље ранијх српских владара, ССА IV, 161-171; П. Коматина, (Промене на српском престолу 1370-1371 године. Покушај реинтерпретације, ИЧ LXVI, 2017 Београд, 149-171.) смета дека дошло до промена на српскиот престол во периодот помеѓу 5 февруари 1370 г. (при подигнување на „Светодимитарскиот приход,” Урош за последен пат се спомнува како цар) и 5 април 1370 г. (кога била издадена повелбата за дубровчаните).

⁵³ Monumenta Ragusina IV, 114-115; J. Тадић, Писма и упутства, 201; А. Николов, В. Гюзелев, Е. Костова, П. Данова и С. Хинковски, Дубровнички документи за историјата на Бугарија и Бугарите през XIII-XV век Том I (1230-1403 г.), 138-139; К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 374, бел.: 97, смета дека дубровничкото пратеништво пристигнало во Скопје или во некој друг дворец во близина на Призрен каде тре-

но до двајцата дубровчани: Михо Бобаљевиќ⁵⁴ и Јако Соркочевиќ кои престојувале во областите на Волкашин. Не е сочуван податок кога дубровничко пратеништво тргнало од Дубровник кај Волкашин во 1369 г. Веројатно станувало збор за специјални конзули или „ad hoc“ - пратеници кои престојувале во областите на Волкашин.⁵⁵ Дубровничките пратеници т.н. „специјални конзули“ добиле инструкции да ги продолжат започнатите преговори со Волкашин. Според содржината на писмото и инструкциите што ги добиле пратениците им било наредено „venire ad dominum regem Volchasinum pro emendare et aptare seruicia admbaxiate“ („да дојде кај кралот Волкашин за подобрување и прилагодување или за правење некакви услуги“).⁵⁶ Тоа всушност значи дека им било наложено да ги спроведат зададените задачи што ги добиле во функција за да ги продолжат преговорите со Волкашин. Според С. Ќирковиќ преговорите помеѓу Волкашин и дубровчаните биле долги и тешки, поаѓајќи од долгиот период на траење на преговорите (дубровничкото писмо од 20 декември 1369 г.) до издавањето на волкашиновата повелба (5 април 1370 г.).⁵⁷

Според содржината на повелбата дубровчаните му ја претставиле на Волкашин повелбата на царот Душан од 1349 г. Потоа, било наведено дека Волкашин им ги потврдил правата што ги имале во минатото. Од содржината на повелбата може да се потврди дека името на Урош воопшто не било спомнато.⁵⁸ Во повелбата не биле наведени нови одредби. Во продолжение во повелбата биле споменати синовите на Волкашин, Марко и Андреаш,⁵⁹ потоа сопругата Елена,⁶⁰ Братислав,⁶¹ логотет на дво-

бало да се сретнат со Волкашин и да му ги претстават незгодите што ги имале во Призрен. Р. Михаљчић, Крај српског царства, 124; К. Аџиевски, Пелагонија, 235.

⁵⁴ И. Манкен, Дубровачки патрицијат у XIV веку, 118.

⁵⁵ Таков е примерот кога на 10 јуни 1371 дубровничките власти испратиле писмо до дубровчаните Паско Ранини и Јако Соркочевиќ. Овие пратениците G. Veiner, Konzuli, 298-299, ги нарекува ad hoc-пратеници, или специјални конзули.

⁵⁶ Ј. Тадић, Писма и упутства, 201.

⁵⁷ С. Ќирковић, Повеља краља Вукашина Дубровнику којом потврђује повеље ранијх српских владара, ССА IV, 165.

⁵⁸ Исто, 162-163.

⁵⁹ Волкашин и Елена (Евросима) имале уште два синови, Дмитар и Иваниш, меѓутоа тие не биле споменати во повелбата. Веројатно имале помалку од 14 години. (Л. Мирковић, Мрњавчевићи, Старинар III, 33-40; С. Ќирковић, Поклад краља Вукашина, 153-163).

⁶⁰ Н. Ношпал-Никуљска, Прилог за манастирот Св. Андреја на р. Треска на брегот на езеро Матка; Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија I, 390-393.

рот на Волкашин, потоа членовите на дубровничкото пратеништво од 1349 г., Марин Буниќ, Симон Бенешик, Живе Цревиќ и Венецијанецот Никола Ѓорѓе.

Меѓутоа при ваква реконструкција на настаните дел од истражувачите дубровчаните ги ставиле во позиција да бараат милост од Волкашин, за да му докажат дека не биле против него. Постои основа да се претпостави дека хронологијата на настаните и дадените квалификации за дубровчаните биле направени без да се има предвид положбата и статусот на дубровчаните на просторот на Српското царство. Повелбата што подоцна ќе ја добијат дубровчаните од Волкашин не треба да биде претставена како барање милост за подобрување на односите меѓу дубровчаните и кралот Волкашин, туку спротивно како барање за регулирање на меѓусебните односи на повисоко ниво со најмоќната личност во Царството по победата во Косово.

Врз основа на изворните податоци и досегашните научни толкувања може да се понуди хипотеза во однос на причината за долгите и тешки преговори помеѓу кралот Волкашин и дубровчаните. Врз основа на писмото и инструкциите што ги добиле дубровничките пратеници се поставува прашањето дали можеби дубровчаните кои биле препознатливи по почитувањето на легитимитетот при водењето на дипломатски активности побарале потврдување на трговските права презентирајќи ја повелбата издадена од Урош од 1357 г.?! Но, постои веројатност дубровничките пратеници да биле принудени да направат преседан поради нарушените односи помеѓу Урош и Волкашин и несогласувањето на Волкашин да потврдува повелби издадени од царот Урош. Во тој контекст голема е веројатноста Волкашин да барал наместо повелбата од 1357 г. да му биде претставена повелбата издадена од царот Душан од 1349 г.

Интересно е да се наведе еден сочуван податок за дубровланецот Живе Пуциќ кој во 1370 година престојувал во градот Скопје. Неговото спомнување е во контекст на продажба на лозови насади во писмо од 9 септември 1370 година испратено од Дубровник до извесен Милош.⁶²

Во период на децентрализација на Српското царството не било возможно една личност да биде сметана за единствен владетел на државата. Во текот на преговорите кои довеле до чинот на издавање на по-

⁶¹ Подетално види: М. Благојевиќ, Државна управа у српским средњовековним земљама, 99-158; Српски биографски речник I, (С. Ѓирковиќ), 808.

⁶² *Diplomatički zbornik XIV*, 286; И. Манкен, Дубровнички патрицијат у XIV веку, 369-370.

велба од Волкашин, дубровчаните настапувале повеќе од политичко-прагматичен, отколку од легалистички аспект. Дубровчаните инаку познати по почитувањето на легитимитетот му побарале конкретно на Волкашин потврдување на правата и привилегиите добиени во минатото, кој важел за најмоќен и највлијателен господар, но не ѝ единствен на просторот некогашното душаново царство. Нетрпеливоста меѓу Волкашин, Марко, Угleshа и Балшиќи од една страна и обласните господари од т.н. „стари српски земји“ од друга, се уште не била прекината и по судирот на Косово. Дубровничките трговци многу добро ги чувствувале последиците од несогласувањата што постоеле во внатрешно-политичките односи на просторот на Српското царство. Токму поради актуелните внатрешни судири дубровчаните безмалку ја запреле трговијата со областите на Царството.⁶³

Во мај 1371 г. се бележи дека дубровничките трговци имале непријатности кои им ги нанел Богдан Киризмик, протовестијар на кралот Волкашин, на пазарот во Призрен. Поради пречките во извршување на трговијата дубровничките власти на 10 јуни 1371 г. испратиле писмо до дубровчаните: Паско Ранини и Јаков Соркочевиќ.⁶⁴ Според насоките во писмото дубровчаните требало да се сретнат со Волкашин кога тој ќе пристигне во Скопје, Призрен или некој друг негов дворец во околината. На тој начин тие требало директно да му ги презентираат проблемите и штетите на кои биле изложени во Призрен поради постапките на Богдан.⁶⁵ Според Г. Веинер испратените пратеници дејствувале како „ad hoc“ - пратеници или „специјални конзули“ на дворот на кралот Волкашин.⁶⁶ Во јуни 1371 година дубровничките власти испратиле писмо до нивниот трговец Павле Ѓорѓиќ кој се упатил во Бока Которска да се сретне со Балшиќите. На средбата дубровчаните изразиле подготвеност да испратат своја војска на сојузниците Ѓураѓ Балшиќ, кралот Волкашин и Марко кои веќе пристигнале под Скадар.⁶⁷ Веројатно во текот на јуни

⁶³ „Per lo mal stado, che ha lo dito regno de Rassa, per la division de li baroni“: Monumenta Ragusina IV, 118-119, (март, 1371).

⁶⁴ М. Динић, Одлуке већа дубровацке републике, I, Београд 1951, 268; А. Николов, В. Гюзелев, Е. Костова, П. Данова и С. Хинковски, Дубровнички документи за историјата на Бугарија и Бугарите през XIII-XV век Том I (1230-1403 г.), 140-142; К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 373-374; И. Манкен, Дубровачки патрицијат у XIV веку, 422-423.

⁶⁵ Monumenta Ragusina IV, 126; Ј. Тадић, Писма и упутства, 229-231.

⁶⁶ G. Veiner, Konzuli I konzularna služba, 298-299 бел.: 60.

⁶⁷ Monumenta Ragusina IV, 127; К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 374; Истиот, Историја Срба I, 248; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 117, 137; И Божић, Зета и Мр-

1371 г. бил создаден сојузот на Волкашин, Марко и Балшиќи против жупанот Никола Алтомановиќ. За сојузот и подготовките за војна против Алтомановиќ сведочат дубровчаните кои биле подготвени да се приклучат кон сојузот.⁶⁸ Иако се подготвувало веројатно не дошло до воен судир помеѓу сојузниците на Волкашин и Никола Алтомановиќ.⁶⁹ Сојузниците сепак не ги нападнале областите на Никола Алтомановиќ бидејќи Волкашин добил повик од својот брат Углеша. Имено Углеша го повикал својот брат поради воената опасност што се приближувала на неговата источна граница од страна на Турците-османлии. Во тие моменти Волкашин веројатно проценил дека воениот поход против Никола бил помалку значаен, па, одлучил со главнината на својата војска да се упати кон исток во областите на својот брат. Веројатно поради зафатеноста на Волкашин со подготовките за напад на областите на Никола Алтомановиќ, не бил во можност да оствари средба со дубровничкото пратеништво. На просторот на Серската држава браќата и нивните сојузници ја подготвиле заедничката војска. Потоа се упатиле да ги пресретнат Турците-османлии и поставиле воен логор покрај р. Марица. Одлучувачката битка се случила на 26 септември 1371 г. кај Черномен (грч. *Ζερνομίανον*). Во оваа битка сојузничката војска на браќата била целосно поразена од Турците-османлии, а на самото бојно поле загинале кралот Волкашин и деспот Јован Углеша.⁷⁰

њавчевићи, 22; А. Николов, В. Гюзелев, Е. Костова, П. Данова и С. Хинковски, Дубровнички документи за историјата на Бугарија и Бугарите през XIII-XV век Том I (1230-1403 г.), 146-148.

⁶⁸ Monumenta Ragusina IV, 127-128; Ј. Тадић, Писма и упутства, 231-232, № 221.

⁶⁹ К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 375.

⁷⁰ К. Јиречек, Зборник I, Српски цар Урош, 377; Истиот, Историја Срба I, 249, бел.: 83 и 84; П. Томац, Битка на Марици, Војноисторијски гласник I, 61-74; Г. Шкриванић, Битка на Марици 26. септембра 1371. године, Војноисторијски гласник III, 71-93; Г. Острогорски, Серска област, 127-146; Р. Михаљчић, Крај српског царства, 198; А. Стојановски, Маричката битка и нејзините последици, Македонија во турско средновековие (од крајот на XIV-почетокот на XVII век), 9-20; Р. Радић, Време Јована V (1332-1391), Византолошки институт, САНУ, 355; С. Ѓирковић, Косовска битка у меѓународном контексту, Глас CCCLXXVIII, САНУ, Одељење историјских наука књ. IX, 49-69; Љ. Максимовић, Византија и Турци од Маричке до Косовске битке (1371-1389), Глас САНУ CCCLXXVIII, Одељење историјских наука, књ. IX, 33; А. Атанасовски, Недовербата меѓу „Балканците“ во XIV век, последици и поуки, ГЗФЗФ LVIII, 196-197; T. Filiposki, Before and After the Battle of Maritsa (1371): The Significance of the Non-Ottoman Factors in the Ottoman Conquest of the Balkans, The Ottoman Conquest of the Balkans, Interpretations and Research Debates, edited by Oliver Jans Schmitt, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 2016, 65-78.

Според анализата на изворните податоци и литература може да се констатира дека дубровничките трговци ја имале во предвид реалната политичка моќ на кралот Волкашин во рамки на некогашното Српското царство и врз основа на тоа ги прилагодувале односите. Нивното отстапување во веќе воспоставената пракса за добивање повелби кога веројатно по барање на Волкашин му била претставена повелбата за потврдување на правата издадена од цар Душан наместо од Урош.

БИБЛИОГРАФИЈА

ИЗВОРИ

- Chalcondyles L., ed. Bekker, Bonn, 1843.
 Monumenta Ragusina. Libri Reformationum III, IV Zagreb 1879-1897.
 Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii, (ed. F. Miklosich), Viennae, 1858.
 Византијски извори за историју народа Југославије. Т. VI, Београд 1986.
 Динић М., Одлуке већа дубровацке републике I, Београд 1951.
 Матанов Х., Югозападните български земи през XIV век, София 1986.
 Михаљчић Р., -Шпадијер И., Слово браће Бранковића манастиру Хилендару, ССА VI, Београд 2007, 151-166.
 Николов А., Гюзелев В., Костова Е., Данова П. и Хинковски С., Дубровнички документи за историята на България и Българите през XIII-XV век Том I (1230-1403 г.).
 Новаковић С., Законски споменици српских држава средњег века. Књ. V. Београд 1912.
 Новаковић С., Законски споменици српских држава средњег века. Књ. V. Београд 1912.
 Соловјев А., Одбрани споменици српског права права од XII до краја XV века, Београд 1926.
 Споменици српски I-II (прип. М. Пуцић), Београд 1858.
 Стојановић Љ., Стари српски записи и натписи I, (фототипно издание) Београд 1982.
 Стојановић Љ., Стари српски записи и натписи I, (фототипно издание) Београд 1982.
 Тадић Ј., Писма и упутства Дубровачке Републике, Београд 1935.

ЛИТЕРАТУРА

- Atanasovski A., Makedonija i Crna Gora u srednjem vijeku, Matica br. 65 godina XVII, Časopis za društvena pitanja nauku i kulturu, Cetinje-Podgorica 2016.
 Banović S., Oko Kraljevića Marka i godine njegova rođenja, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, 42, Zagreb 1964

- Filiposki T., Before and After the Battle of Maritsa (1371): The Significance of the Non-Ottoman Factors in the Ottoman Conquest of the Balkans, *The Ottoman Conquest of the Balkans, Interpretations and Research Debates*, edited by Oliver Jans Schmitt, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien 2016, 65-78.
- Petković V., Portreti iz Psache, *Narodna starina* 20, Zagreb 1929.
- Venier G., Konzuli I konzularna služba Dubrovnika (komune) I Dubrovačke republike u Balkanskom zaleđu (XII-XV. st), *ZPR* 4 (3) *Elektronički časopis poslijediplomskih studija Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb 2015, 275-306.
- Атанасовски А., Македонија во XIV век, Тетово 2009.
- Атанасовски А., Недовербата меѓу „Балканците“ во XIV век, последици и поуки, ГЗФЗФ ЛШ, 2005 Скопје, 185-200
- Ациевски К., Пелагонија во средниот век (од доселување на Словените до паѓањето под турска власт), Скопје 1994.
- Благојевић М., Државна управа у српским средњовековним земљама, Београд 1997.
- Благојевић М., Савладарство у српским земљама после смрти цара Уроша, ЗРВИ XXI, Београд 1982.
- Божић И., Зета и Мрњавчевићи, Прилози КЈИФ XLII/1-4, Београд 1976.
- Божић И., Зета и Мрњавчевићи, Прилози КЈИФ XLII/1-4, Београд 1976.
- Бојанин С., Повеља Вука Бранковића о даровању Скопског манастира Светог Георгија манастиру Хиландару ССА VIII, Београд 2009, 119-120.
- Бојанин С., Повеља цара Стефана Уроша којом потврђује дар великог војводе Николе Стањевића манастиру Хиландару, ССА I, Београд 2002, 103-116.
- Бошкоски М., Хронологија на добивањето на деспотска титула на Волкашин. ГИНИ, XLVI/I, Скопје 2002, 69-81
- Грозданов Ц., Охрид и Охридската архиепископија во XIV век, Охрид 1980.
- Грозданов Ц., Охридско сликарство од XIV век, Охрид 1980.
- Грозданов Ц.-Суботић Г., Црква светог Ђорђа у Речици код Охрида, Зограф, XII, Београд 1981.
- Димитријевић С., Нове врсте српског средњовековног новца, Старинар, Археолошког института Српске академије наука, IX-X, Београд, 1958-1959.
- Динић М., Област Бранковића, Прилози за КЈИФ, XXV/1-2, Београд 1960
- Драгојевић П., Баштински посједи српских облних господара, Дани српског духовног преображења XXII, Научни скуп скуп Деспотовац-Манасија, 22-24 август 2014, Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности VI, Деспотовац 2015.
- Ђурић И., Поменик светогорског протата с краја XIV века, ЗРВИ XX Београд, 1981
- Ђурић И., Поменик светогорског протата с краја XIV века, ЗРВИ XX Београд, 1981.
- Зборник Константина Јиречека I, уред. Академик М. Динић, Београд 1959, САН, посебна издања књ. CCCXXVI, одељење друштвених наука, књ. 33. Београд 1959, 33-387.
- Ивановић М, Натпис младог краља Марка са цркве св. Недеље у Призрену, Зограф II, Београд, 1967.
- Ивановић В., Новчарство средњовековне Србије, Београд 2001.
- Историја српског народа I, (Од најстаријх времена до Мариичке битке (1371)), Београд 1981.
- Јиречек К., Историја Срба I, (Политичка историја), Београд 1952.
- Ковачевић-Којић Д., Приштина у средњем вијеку, ИЧ XXII, Београд 1975.
- Коматина П., Промене на српском престолу 1370-1371 године. Покушај реинтерпретације, ИЧ LXVI, 2017 Београд, 149-171.

- Лексикон српског средњег века (ЛССВ) уред. С. Ђирковић и Р. Михаљчић, Београд, 1999.
- Максимовић Љ., Византија и Турци од Маричке до Косовске битке (1371-1389), Глас САНУ CСCLXXVIII, Одељење историјских наука, књ. IX, Београд 1996.
- Манкен И., Дубровачки патрицијат у XIV веку, Београд 1960.
- Марковић В., Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији, Београд 2002.
- Марковић В., Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији, Београд 2002.
- Мартић Р., Студије из српске Нумизматике, Српска академија наука, Посебна издања књ. CCLIX, Одељење друштвених наука књ. 20, Београд 1956.
- Матанов Х., Югозападните български земи през XIV век, София 1986.
- Мирковић Л., Мрњавчевићи, Београд, 1925, Старицар III, 11-13 Орган археолошког друштва у Београду, Београд 1925.
- Михаљчић Р., Владарске титуле обласних господара. Прилог владарској идеологији у старијој српској прошлости, Београд 2001.
- Михаљчић Р., Крај српског царства, Београд 1975.
- Мишић С., Хрисовуља цара Стефана Душана о поклањању цркве Светог Николе у Псачи манастиру Хиландару, ССА IV, Београд 2005, 135-149.
- Никулска Н. Н., За ктиторската композиција и натписот во Марковиот манастир-село Суштица, Скопско. ГИНИ XV/II, Скопје 1971, 225-238.
- Никулска Н. Н., Марковиот манастир-монумент како документ низ историјата, Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија, I, Скопје 1975.
- Никулска Н. Н., Прилог за манастирот Св. Андреја на р. Треска-на брегот на езерото Матка, у: Споменици за средновековната и поновата историја на Македонија, I, Скопје, 1975, 387-400.
- Орбин М., Краљевство Словена, Зрењанин 2006.
- Орбин М., Краљевство Словена, редакција: Ф. Баришић, Р. Самарџић, С. Ђирковић, (Коментари: С. Ђирковић), Београд 1968.
- Острогорски Г., Серска област после Душанове смрти, Београд, 1965.
- Панов Б., Историја на македонскиот народ, том I: Македонија од праисториското време до потпаѓањето под турска власт (1371 г.), Скопје, 2000.
- Панов Б., Охрид и кралството на Волкашин и Марко, Кралот Марко во историјата и во традицијата (Прилози од одржаниот научен собир одржан по повод 600-годишнината од смртта на кралот Марко, Прилеп, 23-25 јуни 1995 г.).
- Панов Б., Охрид и Охридската област во XIII-XIV век, ГЗФЗФ IV.
- Панов Б., Средовековна Македонија том III, Скопје, 1985.
- Петровски Б., Полог во Средниот век (VI-XIV век), (докторска дисертација), февруари 2006 година, Универзитет Св. Кирил и Методиј-Скопје, Филозофски факултет, Институт за историја, Скопје 2006.
- Пурковић М., Попис села у средњевијековној Србији, ГСФФ (Годишњак Скопског Филозофског факултета) IV, Скопје 1940.
- Радић, Црно Столеће (Време Јована V (1332-1391), Београд 2013.
- Радојичић Ђ., Севастократор Влатко и негов новац, Старицар XIII, Београд, 1938.
- Радојичић С., Портрети српских владара у средњем веку, Београд 1996.
- Ристовска-Јосифовска Б., За именувањата на Мрњавчевици во Македонската и во Српската традиција и историографија (споредбен аспект), Филолошки студии II, Скопје 2007.
- Рудић С., О првом помену презимена Мрњавчевић, ИЧ XLVIII, Београд 2001.

- С. Новаковић, Законски споменици, 508-509; А. Соловјев, Одбрани споменици, 167-169; С. Ђирковић, Повеља краља Вукашина властелину Новаку Мрасоровићу, ССА I, 99-102.
- Соловјев А., Кончански практик, ЗРВИ III, Београд 1955, 83-108.
- Спасић С., Српски средњовековни Новац, Народни Музеј Краљево, Краљево 2015.
- Стојановски А., Маричката битка и нејзините последици, Македонија во турско средновековие (од крајот на XIV-почетокот на XVII век), Скопје 1989.
- Суботић Г. -Кисас С., Надгробни натпис Јелене, сестре деспота Јована Угљеше на Маникејској гори, ЗРВИ XVI, Београд 1975.
- Суботић Г. -Кисас С., Надгробни натпис Јелене, сестре деспота Јована Угљеше на Маникејској гори, ЗРВИ XVI, Београд 1975.
- Томац П., Битка на Марици, Војноисторијски гласник I, Београд 1956.
- Томовски Т., Охрид до крајот на XIV век, Зборник на трудови посебно издание по повод 10-годишнината од основањето на музејот, посветено на XII меѓународен конгресна Византолозите, Народен музеј во Охрид, Охрид 1961.
- Тошић Ђ., Требињска област у средњем вијеку, Београд 1998.
- Трифунски Ј., Где се налазио град Славиште?, (ГСГД) Гласник српског географског друштва LVI/1, Београд, 1976, 105-108.
- Трифунски Ј., За средновековните села на манастирот Св. Андреја крај Треска, Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје, Историско-филолошки оддел, кн. IV, № 2, Скопје 1951.
- Ђерантић М.,-Рашковић Д., Српски средњовековни новац у Народном музеју Крушевац, Нумизматичар бр.24/25/2001-2002, Народни музеј у Београду Српско нумизматичко друштво, Београд 2005.
- Ђирковић С., Историја Црне Горе II/2, Титоград, 1970.
- Ђирковић С., Косовска битка у меѓународном контексту, Глас САНУ CCCLXXXVIII, Одељење историјских наука књ. IX 1996.
- Ђирковић С., Област кесара Војихне, ЗРВИ XXXIV, Београд 1995.
- Ђирковић С., Повеља краља Вукашина Дубровнику којом потврђује повеље ранијх српских владара, ССА IV, Београд 2005, 161-172.
- Ђоровић В., Прилози за КЈИФ VI свеска 1, Београд 1926.
- Ферјанчић Б., Деспоти у Византији и јужнословенским земљама, Београд 1960.
- Ферјанчић Б., Савладарство у доба Палеолога, ЗРВИ XXIV-XXV.
- Ферјанчић Б., Севастократори и кесари у Српском царству, ЗФФ у Београду X-1, 1970.
- Филипоски Т., Охрид у време краља Вукашина и Марка (1365-1395), Зборник радова са меѓународног научног скупа одржаног од 15. До 17. Септембра 2017. године у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног), Краљево 2017, 291-307.
- Црноглавац В., Српски средњовековни новац у Народном музеју и Нишу, Нумизматичар 29, Народни Музеј Ниш, Ниш 2011.
- Шкриванић Г. Битка на Марици 26. септембра 1371. године, Војно-историјски гласник III, Београд 1963, 71-93.
- Шуица М., Вук Бранковић-славни и велможни господин, Еволута, Београд 2014.
- Шуница М., О кесару Гргуру, ЗРВИ XXXIV, Београд 1995

